

Protecció de sòls

Codi: 100816
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500251 Biologia ambiental	OT	4	0

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Josep Maria Alcañiz Baldellou
Correu electrònic: JoseMaria.Alcaniz@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: No
Grup íntegre en espanyol: No

Altres indicacions sobre les llengües

Algunes classes es faran en castellà (25%) i la majoria en català

Equip docent

Sara Marañón Jimenez

Prerequisits

Tot i que no hi ha prerequisits oficials, per cursar aquesta assignatura l'alumne ha de tenir coneixements sobre els sòls en el nivell equivalent al d'una assignatura d'edafologia general.

També seran d'utilitat els conceptes i coneixements explicats a les assignatures de Medi Físic, Ecologia, Prospecció del Medi Natural i Valoració d'Espècies i d'Ecosistemes, entre d'altres.

Objectius

La Protecció de Sòls és una assignatura optativa de quart curs del Grau de Biologia Ambiental que introdueix l'alumne en els temes aplicats de l'edafologia, especialment pel que fa referència als aspectes medioambientals, tractant d'aproximar-lo a l'exercici professional. Partint dels conceptes explicats a l'assignatura d'edafologia, es considera el sòl com a recurs natural i s'expliquen els principis d'utilització i de gestió sostenible del mateix, i es presenta el marc normatiu que el protegeix. També s'estudien els principals processos de degradació que afecten aquest recurs natural, com l'erosió, la pèrdua de matèria orgànica, la salinització, la contaminació, la compactació, etc. i s'expliquen les mesures de conservació o rehabilitació més adients en cada cas. Es discuteix sobre la contribució dels sòls als serveis ambientals i socioeconòmics, així com el paper que juguen en la mitigació o agreujament dels efectes del canvi global. Es donen coneixements sobre l'estat actual dels sòls i es reflexiona sobre la responsabilitat que tenim en la seva gestió.

L'objectiu d'aquesta assignatura és assolir una formació que permeti atribuir un ús correcte als sòls, avaluar-ne l'estat de conservació, detectar-ne els principals problemes de degradació, i proposar mesures per a la recuperació dels sòls degradats.

Competències

- Desenvolupar la creativitat.
- Diagnosticar i solucionar problemes ambientals pel que fa al medi biològic.
- Gestionar, conservar i restaurar poblacions i ecosistemes.
- Participar en avaluacions de l'impacte ambiental pel que fa al medi biològic.
- Resoldre problemes.

Resultats d'aprenentatge

1. Desenvolupar la creativitat.
2. Elaborar plans de fertilització o de gestió de sòls.
3. Identificar impactes sobre el sòl.
4. Identificar problemes de degradació que afectin el sòl i proposar-hi solucions.
5. Resoldre problemes.
6. Valorar la capacitat d'ús dels sòls.

Continguts

1- El sòl com a recurs natural i la seva protecció. Principals funcions ambientals. Serveis que forneix a la societat. L'home com a gestor i usuari dels sòls. Normatives que promouen la protecció del sòl, Estratègia Temàtica per a la Protecció del Sòl.

Processos de degradació i pràctiques de conservació de sòls

2- Processos de degradació. Principals processos de degradació dels sòls. Avaluació global de la qualitat i l'estat de degradació del sòl. Indicadors de la qualitat del sòl. Taxes de degradació acceptables i gestió sostenible del sòl.

3- Processos de degradació física del sòl. Degradació de l'estructura: causes i conseqüències sobre el medi. Estabilitat de l'estructura. Compactació de sòls i encrostament. Mètodes preventius per a la conservació de l'estructura. Tecnologies per a la correcció de les propietats físiques del sòl. Pavimentació (segellat) de sòls i ús urbà.

4- L'erosió com a problema de degradació del sòl. Erosió hídrica: erosivitat de la pluja i erosionabilitat del sòl. Els models d'estudi de l'erosió hídrica: la (R)USLE. Tècniques de prevenció i control de l'erosió, terrasses i bancals. Agricultura de conservació.

5- Gestió de l'aigua i la salinitat en el sòl. Conservació de l'aigua en el sòl i tècniques de control. Irrigació i drenatge. Salinització de sòls associada al regadiu. Problemàtica dels sòls salins i sòdics, maneig i millora d'aquests sòls.

6- Gestió dels sòls contaminats. Causes i característiques de la contaminació del sòl. Marc legal actual i la seva aplicació. Nivells genèrics de referència, establiment i interpretació. La gestió ambiental dels emplaçaments amb sòls contaminats. Tècniques de tractament de sòls contaminats: extracció, degradació, immobilització, bioremediació. Estudi de casos: els contaminants associats als fangs de depuradora que s'apliquen al sòl.

7- Gestió de la matèria orgànica dels sòls i el segrest de carboni. El sòl com a reservori de carboni i nitrogen en el context del canvi global i del canvi climàtic. Pèrdua de matèria orgànica dels sòls com a conseqüència de l'ús, el maneig i el canvi climàtic. Compostatge. Reciclatge de residus orgànics, normatives i criteris d'aplicació al sòl. Agricultura biològica. Biochar.

8- Gestió de la fertilitat de sòls forestals i agrícoles i protecció del entorn. Fertilització i cicles biogeoquímics. Disponibilitat de nutrients, conservació i eficiència en l'ús dels nutrients. Bones pràctiques en relació a la fertilització nitrogenada.

Cartografia i avaluació de sòls

9- Cartografia de sòls. Mapes de sòls i la seva interpretació. Informació ambiental en els mapes de sòls. Cartografia disponible i dades associades. Aplicacions.

10- Avaluació de les aptituds del sòl per a diferents usos. Sistemes generals i específics. Aplicacions. Bases per al planejament territorial de l'ús del sòl.

Restauració ecològica d'espais degradats

11- Marc conceptual de la restauració ecològica d'espais degradats. Objectius de la restauració. Concreció de l'ús final de la zona a restaurar. Aspectes metodològics bàsics en la rehabilitació de sòls. Projectes de restauració. Indicadors de la qualitat de la restauració. Avaluació de les restauracions.

12- Restauració d'activitats extractives: Evolució dels treballs de restauració d'una pedrera, comparació d'alternatives i resultats experimentals, avaluació de la restauració.

13- Restauració de zones afectades per incendis. Efectes del foc sobre els sòls. Tècniques per a la regeneració de zones cremades.

14- Tècniques de bioenginyeria en la restauració de talussos d'infraestructures viàries i altres zones denudades. Estabilitat geotècnica, control de l'erosió, revegetació, integració paisatgística.

Estudi de casos pràctics

15- Obtenció i/o interpretació de descripcions i d'anàlisi de sòls. Indicadors de la qualitat del sòl.

16- Estudi de plans d'adobatge i d'efectes de contaminants o de residus aplicats a sòls. Anàlisis i problemes de fertilitat de sòls (sòls pobres, sòls àcids, sobrefertilització) i les mesures de correcció.

17- Diagnosi ambiental dels sòls d'una zona i propostes de mesures correctores dels problemes que els afectin: usos del sòl, problemes de degradació, estimació de les pèrdues de sòl per erosió, estat de conservació i mesures correctores, avaluació de la capacitat agrològica, identificació d'activitats amb risc de contaminació.

*Llevat que les restriccions imposades per les autoritats sanitàries obliguin a una prioritització o reducció d'aquests continguts.

Metodologia

La metodologia docent té per objectiu assolir els objectius de l'assignatura i capacitar els estudiants per tal que segueixin aprenent un cop aquesta hagi finalitzat. Es combinaran diverses estratègies d'aprenentatge i ensenyament per tal que els estudiants siguin els protagonistes de la seva formació.

1) Classes de conceptes i experiències del professor (26 h dirigides). Les exposicions s'acompanyaran amb apunts i diversos materials docents que, si s'escau, es lliuraran als alumnes a través del campus virtual. L'aprenentatge dels conceptes i continguts explicats requereix de l'estudi personal de l'alumne per assimilar-los. Com a orientació, es calcula que cada hora de classe requereix dues hores d'estudi personal.

2) Estudi de casos i problemes pràctics (5 h dirigides integrades a l'horari de teoria + 8h de treball autònom personal). L'aprenentatge basat en casos és una eina particularment útil, ja que fa possible que l'alumne apliqui els coneixements adquirits a les classes. Aquestes activitats consistiran en l'explicació i debat sobre casos de restauració de sòls o problemes d'erosió o de contaminació.

3) Pràctiques de camp. Consistiran en una sortida de tot un dia per observar els treballs de restauració d'una pedrera, els resultats de diverses proves realitzades i el treball en grups reduïts per avaluar els efectes sobre la revegetació de dues formes de rehabilitació del sòl a la pedrera (8h dirigides). En el cas que no es pugui realitzar la sortida de camp, es mostraran exemples de treballs de restauració d'activitats extractives per via telemàtica.

4) Pràctiques de laboratori (14h dirigides). Aquestes sessions estan pensades per tal que els estudiants puguin valorar els efectes sobre el sòl de l'aplicació diferents residus orgànics o contaminants. S'organitzaran en unes sessions preparatòries de l'experiment (2h) i tres sessions de quatre hores (12h) en què els alumnes, en grups reduïts, analitzaran els efectes sobre diferents paràmetres físics, químics i biològics, i n'interpretaran els resultats (6h autònomes). Es presentarà un resum per grup sobre els resultats obtinguts i la comparació amb els dels altres grups. Per poder assistir-hi cal que l'estudiant justifiqui haver superat les proves de bioseguretat i de seguretat que trobarà en el Campus Virtual i ser coneixedor i acceptar les normes de funcionament dels laboratoris de la Facultat de Biociències. Cas que no es puguin realitzar les activitats de laboratori, es substituiran per sessions d'estudi de casos pràctics i/o problemes que seran discutits i presentats per cada grup de pràctiques.

5) Treball pràctic (col·laboratiu) en grup: Consisteix en l'elaboració d'un vídeo-documental sobre un procés de degradació del sòl o bé sobre els processos de degradació del sòl que afecten a una determinada zona. El vídeo inclourà una explicació sobre el/s processos de degradació del sòl i els mecanismes implicats, la seva rellevància, així com les mesures correctores que es podrien aplicar i la seva viabilitat. El vídeo podrà incloure entrevistes, visites al camp o zones afectades, visites a centres (ex. tractament de residus, depuradores, etc.) Com a activitat prèvia, s'entregarà un guió dels continguts del vídeo, públic al que s'adreça, i objectius de comunicació (ex. educatiu i formatiu, divulgatiu, informatiu, conscienciació, etc.). La durada màxima del vídeo serà de 45 min. El vídeo es farà en grups de treball de 3-5 persones. Es farà una sessió preparatòria dirigida per explicar en què consistirà el treball (1h). Activitat avaluable (25h de treball en grup). Es farà un seguiment en tutories voluntàries on els professors orientaran el curs del treball. Sessió col·lectiva de presentació dels treballs al final del curs.

*La metodologia docent proposada pot experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes de conceptes i experiències	26	1,04	3, 4, 6
Estudi de casos i problemes pràctics	5	0,2	2, 4, 5
Explicació treball pràctic	1	0,04	1, 3, 4, 6
Pràctiques de camp o activitats alternatives	8	0,32	1, 3, 4
Pràctiques de laboratori o activitats alternatives	14	0,56	2, 3, 5
Tipus: Autònomes			
Aprenentatge personal	51	2,04	1, 2, 3, 4, 5, 6
Interpretació resultats de pràctiques o problemes	6	0,24	1, 2, 4, 5

Resolució de casos i problemes	8	0,32	2, 4, 5
Treball pràctic (vídeo)	25	1	1, 3, 4, 6

Avaluació

L'avaluació es realitza de manera continuada al llarg de tot el curs i té un caràcter formatiu. Es basa en els elements següents:

1. Primer parcial. Consisteix en preguntes i/o exercicis de resposta curta o un test sobre els principals conceptes o competències que cal haver assolit en el moment de la seva realització. No elimina matèria.
2. Segon parcial. Consisteix en preguntes i/o exercicis que integrin els coneixements explicats en tota la matèria sobre problemes de degradació i gestió dels sòls.
3. Interpretació dels resultats de les pràctiques de laboratori. Consisteix en la presentació ordenada dels resultats de les anàlisis obtinguts per cada grup de pràctiques o la resolució de problemes, amb una justificació o interpretació dels mateixos. Es valorarà la correcta interpretació i les valoracions crítiques.
4. Vídeo-documental sobre processos de degradació del sòl. Una primera avaluació consistirà en la presentació d'un guió del vídeo, realitzat en grup, sobre un procés o processos de degradació d'una zona, els mecanismes implicats, la seva rellevància i implicacions, així com les mesures correctores que es podrien aplicar i la seva viabilitat. Es farà una primera entrega d'un guió del vídeo que valdrà el 33% de la nota final del vídeo, un mes abans de l'entrega final. Després d'aquesta primera entrega, els alumnes tindran el feedback per part del professor responsable i hauran de fer les modificacions pertinents. El vídeo final valdrà el 66% de la nota d'aquesta activitat. La projecció del vídeo es farà en una sessió conjunta a final del curs.

Qualificació de l'assignatura i recuperació

Totes les proves d'avaluació són obligatòries. Per aprovar l'assignatura cal obtenir una puntuació global major a 4,9. Els alumnes que no assoleixin aquesta puntuació, i hagin estat avaluats en un mínim de 2/3 de la qualificació total de l'assignatura, es podran presentar a una prova global de recuperació de tipus examen, sempre que hagin obtingut una nota mínima global de 3,5 punts, d'acord amb l'establert a la normativa d'avaluació vigent a la UAB.

* L'avaluació proposada pot experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Interpretació resultats de pràctiques/problemes	15%	1	0,04	2, 4, 5
Primer parcial	25%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 6
Segon parcial	30%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 5, 6
Treball pràctic (vídeo)	30%	2	0,08	1, 3, 4, 6

Bibliografia

A més de les que s'indiquen a continuació, es facilitaran enllaços i documentació accessible per internet al Campus Virtual.

Bibliografia bàsica

- Brady N. C. & R. R. Weil. 2017. The nature and properties of soils (15th ed.). Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey. 975 p.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb2007847__SBrady__Orightresult__U__X4;jsessionid=233CFE7E45
- Gómez Orea, D. (2004) Recuperación de espacios degradados. Mundi Prensa, Madrid, 583 p.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1688473__SG%C3%B3mez%20Orea__Orightresult__U__X4?lang
- Lal, R.; W.H.Blum, C. Valentine, B.A. Stewart (1998) Methods for assesement of Soil Degradation, Advances in Soil Science, CRC press, New York, 558 p.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1481201__SLal%2C%20R__Orightresult__U__X3?lang=cat&suite=
- Magdoff, F. & H. van Es. 2009. Building Soils for Better Crops. Sustainable Agriculture Network (SAN) - USDA
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1874950__SMagdoff__Orightresult__U__X4;jsessionid=73123C4B
- Porta, J., M. López-Acevedo & R. M. Poch. 2014. Edafología: uso y protección de suelos, 3ª ed, Mundi-Prensa.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1795204__SL%C3%B3pez-Acevedo__Orightresult__U__X4?lang=
- Tan, K. H. 2009. Environmental soil science. Marcel Dekker. New York.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1874950__SMagdoff__Orightresult__U__X4;jsessionid=73123C4B
- TRAGSA (1998). Restauración hidrológico forestal de cuencas y control de la erosión. Ed. Mundi Prensa.
https://cataleg.uab.cat/iii/encore/record/C__Rb1450709__SRestauraci%C3%B3n%20hidrol%C3%B3gico%20fore

Enllaços web:

Enllaços web:

- USDA - Natural Resources Conservation Service: <https://www.nrcs.usda.gov/wps/portal/nrcs/site/soils/home/>
- FAOSoils Portal: <http://www.fao.org/soils-portal/en/>
- Universidad de Granada. Departamento de Edafología y Química Agrícola: <http://edafologia.ugr.es/index.htm>
- Institut d'Estudis Catalans. Protecció de sòls, mapa de sòls de Catalunya: <http://www.iec.cat/mapasols/>
- Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya: <https://www.icgc.cat/>
- Sociedad Española de Ciencias del suelo: <https://www.secs.com.es>
- The nature Education Knowledge Project, Soil, Agriculture and Agricultural Biotechnology: <https://www.nature.com/scitable/knowledge/soil-agriculture-and-agricultural-biotechnology-84826767/>
- Soil-net. Welcome to Soil-net.com. <http://www.soil-net.com/>
- International Union of Soil Sciences. Soil science education. <http://www.iuss.org/popup/education.htm>
- European Society for Soil Conservation <http://www.soilconservation.eu/>

Programari

S'utilitzaran els programes d'ús comú de Microsoft Office. També programari comú d'edició de vídeo.

Cercadors diversos de recursos a internet.